

ac delet omnino, quid melius quam in mediis vitæ laboribus obdormiscere, & ita conniventem somno confopiri sempiterno? Quod si fiat, melior Ennii quam Solonis oratio. Hic enim noster,

Nemo me lacrymis decoret, inquit, nec funera fletu

Faxit.

At vero sapiens ille,

Mors mea ne caveat lacrymis: linquamus amicis

Mærorem, ut celebrent funera cum gemitu.

Nos vero, si quid tale acciderit, ut a deo denuntiatur videatur, ut excamus e vita, læti & agentes gratias pareamus, emittique nos e custodia & levari vinculis arbitremur, ut aut in æternam & plane in nostram domum remigremus, aut omni sensu molestiaque careamus. Sin autem nihil denuntiabitur, eo tamen simus animo, ut horribilem illum diem aliis, nobis faustum putemus, nihilque in malis ducamus, quod sit vel a diis immortalibus, vel a natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuito fati & creati sumus, sed profecto fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano: nec id gigneret, aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum. Portum potius paratum nobis & perfugium putemus: quo utinam velis passis perveni liceat! Sin reflantibus ventis rejiciemur, tamen eodem paulo tardius referamur necesse est. Quod autem omnibus necesse est, idne miserum esse uni potest?

Habes epilogum, ne quid prætermisissimum aut relictum putet. AUD. Ego vero. Et quidem fecit etiam iste me epilogum firmiorem. MAR. Optime, inquam. Sed nunc quidem valitudini tribuamus aliquid. Cras autem, & quot dies erimus in Tusculano, agamus hæc, & ea potissimum, quæ levationem habeant ægritudinum, formidinum, cupiditatum: qui omni e philosophia est fructus uberrimus.

TU.

TUSCULANARUM QUÆSTIONUM

LIBER SECUNDUS.

De tolerando dolore.

ARGUMENTUM.

Post cohortationem ad philosophiam diligenter colendam, Latiniisque illustrandam literis, cap. 1-3, sermo in Tusculano de dolore institutus exponitur. Is inducitur ab exordio de philosophiæ laudibus, cap. 4-5. Et duobus tanquam capitibus continetur; quorum primum est, Sitne summum malum dolor: alterum; Si non summum, annon malum certe. Et primum quidem breviter hoc uno argumento refellitur, quod dedecus & turpitudine majus profecto sit dolore malum, cap. 5. In altero autem reliqua consumitur oratio. Et esse quidem magnam hic multorum imbecillitatem docet. Aristippum enim Socraticum non dubitasse dolorem summum malum dicere, quem Epicurus securus sit. Hieronymum autem Rhodium, summum bonum posuisse in vacuitate a dolore. Ceteros præter Zenonem, Aristonem, & Pyrrbonem, malum putasse. Poetas quoque ab hac opinione non abesse, quod inducant summos homines in acutis doloribus non viriliter lamentantes: cap. 6. 10. Jam rationes, quibus in frangendis his opinionibus utantur Stoici, contortulas esse, decipere magis volentium, aut oprantium, quam docentium: verbi causa, nihil esse malum, quod non sit turpe, atque vitiosum: neque enim id ignorare quemquam; sed doleamus, necne, nihil interesse, hoc docendum esse: cap. 11. 12. Melius & verius hoc esse: omnia, quæ natura aspernetur, in malis esse; quæ adsciscat, in bonis. Quo posito, tamen honestum & rectum ita excellere, ut omnia corporis & fortune bona ad id minuta videantur, nec ullum malum

Y y 2

cum

nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse considerent, quemque sperandi sibi, eundem & bene dicendi finem³ proponerent, & cum obruerentur copia sententiarum atque verborum, jejunitatem & famem se malle, quam ubertatem & copiam dicerent, (unde erat exortum genus Atticorum, & iis ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum: qui jam conticuere, pæne ab ipso foro irrisi) quid futurum putamus, cum, ad jutore populo, quo utebamur antea, nunc minime nos uti posse videamus? Est enim philosophia paucis contenta iudiciis, multitudinem consulto ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta & invisa: ut vel, si quis universam velit vituperare, secundo id populo facere possit: vel, si in eam, quam nos maxime sequimur, conetur invadere, magna habere possit auxilia a reliquorum philosophorum disciplinis. Nos autem universam philosophiam vituperatoribus respondimus in Hortensio.

II. Pro Academia autem quæ dicenda essent, satis accurate in Academicis quatuor libris explicata arbitramur. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus: in ipsa enim Græcia philosophia tanto in honore nunquam fuisse, nisi doctissimorum contentione dissensionibusque viguisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut huius quoque generis laudem jam languenti Græciæ eripiant, & perferant in hanc urbem, sicut reliquias omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua majores nostri transtulerunt. Atque oratorum quidem laus ita ducta ab humili venit ad summum, ut jam, quod natura fert in omnibus fere rebus, senescat, brevique tempore ad nihilum ventura videatur. Philosophia nascatur Latinis quidem literis ex his temporibus, eamque nos adjuvemus: nosque ipsos redargui refellique patiamur. Quod si ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi dicti

eam quoque non sola pariat audientium approbatio) quam quæ sit eius vis, dicendi videtur locus. Effusus ergo valere censetur auctoritas, seu quod ex eloquentia, velut ex causa, proficitur. id.

³ Finem proponerent] Forte Cicero scripsit suam ponent. Idem.

⁴ Atticorum] Cic. Orat. cap. 7. Quintilian. Instit. Orat. XII. 10.

dicti & consecrati sunt, eaque necessitate constricti, ut, etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. Nos, qui sequimur probabilia, nec ultra quam id quod verisimile occurrerit, progredi possumus, & refellere sine pertinacia, & refelli sine iracundia parati sumus.

Quod si hæc studia traducta erunt ad nostros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus, in quibus multitudo infinita librorum est propter eorum multitudinem, qui scripserunt: eadem enim dicuntur a multis, ex quo libris omnia refererunt. Quod accidit etiam nostris, si ad hæc studia plures confluerint. Sed eos, si possumus, excitemus, qui liberaliter eruditi, adhibita etiam differendi elegantia, ratione & via philosophantur.

III. Est enim quoddam genus eorum, qui se philosophos appellari volunt, quorum dicuntur esse Latini sane multi libri: quos non contemno equidem, quippe quos nunquam legerim: sed quia profitentur ipsi illi, qui eos scribunt, se neque distincte, neque distribute, neque eleganter, neque ornate scribere, lectionem sine ulla delectatione negligo. Quid enim dicant & quid sentiant ii, qui sunt ab ea disciplina, nemo mediocriter quidem doctus ignorat. Quamobrem, quoniam quemadmodum dicant, ipsi non laborant, cur legendi sint, nisi ipsi inter se, qui idem sentiunt, non intelligo. Nam, ut Platonem reliquosque Socraticos, & deinceps eos, qui ab his profecti sunt, legunt omnes, etiam qui illa aut non approbant, aut non studiosissime consecantur: Epicurum autem & Metrodorum non fere præter suos quisquam in manus sumit: sic hos Latinos ii soli legunt, qui illa recte dici putant. Nobis autem videtur, quidquid literis mandetur, id commendari omnium eruditorum lectioni decere. Nec, si ipsi minus consequi possumus, idcirco minus id ita faciendum esse sentimus.

Itaque mihi semper Peripateticorum, Academiaeque consuetudo, de omnibus rebus in contrarias partes differendi, non

⁵ Quorum] Epicureorum. Vide lib. I. si ipsi inter se, quo modo primus emendat cap. 3.

⁶ Nisi ipsi inter se] Omnino legerim, nisi vit vir doctissimus Joan. Clericus. Davis.

ob eam causam solum placuit, quod aliter non posset, quid in unaquaque re verisimile esset, inveniri; sed etiam quod esset ea maxima dicendi exercitatio: qua princeps usus est Aristoteles, deinde cum qui secuti sunt. Nostra autem memoria Philo, quem nos frequenter audivimus, insituit alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philosophorum.

Ad quam nos consuetudinem a familiaribus nostris adducti, in Tusculano, quod datum est temporis nobis, in eo consumpsimus. Itaque cum ante meridiem dictioni operam dedissemus, sicut pridie feceramus, post meridiem in Academiam descendimus. In qua disputationem habitam non quasi narrantes exponimus, sed eisdem serè verbis, ut actum disputatumque est. Est igitur ambulantis ad hunc modum sermo ille nobis institutus, & a tali quodam inductus exordio.

AUD. Dici non potest, quam sim hesternæ disputatione tua delectatus, vel potius adjutus. Etsi enim mihi sum conscius, nunquam me nimis cupidum fuisse vitæ, tamen objiciebatur interdum animo metus quidam & dolor, cogitanti, fore aliquando finem hujus lucis, & amissionem omnium vitæ commodorum. Hoc genere molestia sic mihi credè, sum liberatus, ut nihil minus curandum putem.

IV. MAR. Minime mirum id quidem. Nam efficit hoc philosophia, medetur animis, inanes sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Sed hæc ejus vis non idem potest apud omnes: tum valet multum, cum est idoneam complexa naturam. Fortes enim non modo fortuna adjuvat, ut est in vetere proverbio, sed multo magis ratio, quæ quibusdam quasi præceptis confirmat vim fortitudinis. Terra natura excelsum quendam videlicet, & altum, & humana despicientem genuit. Itaque facile in animo forti contra mortem habita insedit oratio. Sed hæc eadem num censet apud eos ipsos valere, nisi admodum paucos, a quibus inventa, disputata, conscripta sunt? Quotus enim quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat? qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet i-

pse sibi, & decretis suis pareat? Videre licet alios tanta levitate & jactatione, iis ut fuerit non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos, multos libidinum servos: ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. Quod quidem mihi videtur esse turpissimum. Ut enim, si grammaticum se professus quisquam, barbare loquatur, aut si absurde canat is, qui se haberi velit musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cujus profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitæ professus, delinquit in vita.

V. AUD. Nonne verendum igitur, si est ita, ut dicis, ne philosophiam falsa gloria exornes? Quod est enim majus argumentum, nihil eam prodesse, quam quosdam perfectos philosophos turpiter vivere? MAR. Nullum vero id quidem argumentum est. Nam ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, falsumque illud ac improbe,

Etsi in segetem sunt deteriorem data

Fruges, tamen ipse suapte natura erit:

sic animi non omnes culti fructum ferunt. Atque, ut in eodem simili verser, ut ager, quamvis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest: sic sine doctrina animus. Ita est utraque res sine altera debilis. Cultura autem animi philosophia est: hæc extrahit vitia radicibus, & præparat animos ad satius accipiendos, eaque mandat his, & ut ita dicam, serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant. Agamus igitur, ut cœpimus. Dic, si vis, de quo disputari velis.

AUD. Dolorem existimo maximum malorum omnium. MAR. Etiamne majus, quam dedecus? AUD. Non audeo id dicere quidem, & me pudet tam cito de sententia esse dejectum. MAR. Magis esset pudendum, si in sententia perma-

Tom. II.

Z z

neres.

7 Falsumque illud ac improbe] Falsam quidem esse sententiam illam video, improbitatis nullam in ea significationem reperire possum. In vetere libro, quem habeo, ita legitur: Falsumque illud ac improbe; ex qua depravata scriptura conjecturam feci, ita legendum esse: Falsumque illud Accii,

Probe & si in segetem &c.

Ut Cicero & poetam nominaverit, qui id dixerat; & præcepta philosophiæ, non simpliciter cum feminibus, sed cum probis & lectis feminibus comparavit. Muret. Var. Lect. XVI. 20.

neres. Quid enim minus est dignum, quam tibi pejus quidquam videri dedecore, flagitio, turpitudine? Quæ ut effugas, quis est non modo non recusandus, sed non ultro appetendus, tubendus, excipiendus dolor? AUD. Ita prorsus existimo. Quare ne sit sane summum malum dolor: malum certe est. MAR. Videtne igitur, quantum, breviter admonitus, de doloris terrore dejeceris? AUD. Video plane: sed plus desidero. MAR. Experiar equidem: sed magna res est, animoque mihi opus est non repugnante. AUD. Habebis id quidem. Ut enim heri feci, sic nunc rationem, quo ea me cumque ducet, sequar.

VI. MAR. Primum igitur de imbecillitate multorum, & de variis disciplinis philosophorum loquar. Quorum princeps & auctoritate & antiquitate Socraticus Aristippus non dubitavit summum malum dolorem dicere. Deinde ad hanc enervatam muliebremque sententiam satis docilem se Epicurus præbuit. Hunc post Rhodius Hieronymus, dolore vacare, summum bonum dixit; tantum in dolore duxit mali. Cæteri, præter Zenonem, Aristonem, Pyrrhonem, idem fere, quod modo tu: malum illud quidem, sed alia pejora.

Ergo id quod natura ipsa & quadam generosa virtus statim respuit, ne dolorem summum malum diceret, oppositoque dedecore sententia depelleret, in eo magistra vitæ philosophia tot secula permanet. Quod huic officium, quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipisci cum dolore corporis velit, qui dolorem summum malum sibi esse persuaserit? Quam porro quis ignominiam, quam turpitudinem non pertulerit, ut effugiat dolorem, si id summum malum esse decreverit? Quis autem non miser non modo tunc, cum premetur summis doloribus, si in his est summum malum, sed etiam cum sciet id sibi posse evenire? Et quis est, cui non possit? Ita fit, ut omnino nemo esse possit beatus. Metrodorus quidem eum perfecte putat beatum, cui corpus bene constitutum sit, & exploratum

§ Permanet.] Ita Gruterus: sed Victorius interrogative, permanet? Totam autem hanc sententiam sic refingit vir magnus, qui mox honoris causa nominabitur: Ergo, si quod natura ipsa, & quadam generosa virtus statim respuit, ne dolorem summum malum diceret... in eo magistra vitæ philosophia permanet: quod huic officium &c. Boher.

ratum ita semper fore: quis autem est iste, cui id exploratum possit esse?

VII. Epicurus vero ea dicit, ut mihi quidem risus captare videatur. Affirmat enim quodam loco, Si uratur sapiens, si crucietur; expectas fortasse dum dicat: patietur, perferet, non succumbet. Magna mehercule laus, & eo ipso, per quem juravi, Hercule digna: sed Epicuro homini aspero & duro non est hoc satis. In Phalaridis tauro si erit, dicet, quam suave est hoc! quam hoc non curo! Suave etiam? an parum est, si non amarum? At id quidem illi ipsi, qui dolorem malum esse negant, non solent dicere, cuiquam suave esse cruciari: asperum, difficile, odiosum, contra naturam dicunt, nec tamen malum. Hic, qui solum hoc malum dicit & malorum omnium extremum, sapientem censet id suave dicturum.

Ego a te non postulo, ut dolorem eisdem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem, homo, ut scis, voluptarius. Ille dixerit sane idem in Phalaridis tauro, quod, si esset in lectulo. Ego tantam vim non tribuo sapienti contra dolorem. Sit fortis in perferendo, officio satis est: ut lætetur etiam, non postulo. Tristis enim res est sine dubio, aspera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandumque difficilis.

Adspice Philoctetam: cui concedendum est gementi: ipsum enim Herculem viderat in Æta magnitudine dolorum ejulantem. Nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum consolabantur,

*Cum e viperino morsu vena viscerum
Veneno imbuta retros cruciatus cierent.*

Itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens:

*Heu quis salsis fluctibus mandet
Me ex sublimi vertice saxi!*

*Jam jam absumor: conficit animam
Vis vulneris, ulceris æstus.*

Difficile distu videtur, eum non in malo esse, & magno quidem, qui ita clamare cogatur.

VIII. Sed videamus Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipsa morte quærebat. Quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edit! cui cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam induisset, inhæsissetque ea visceribus, ait ille,

O multa ⁹ dictu gravia, perpeſſu aspera,
 Quæ corpore exanclavi, atque animo pertuli!
 Nec mihi Junonis terror implacabilis,
 Nec tantum invexit triftis Euryſtheus mali,
 Quantum una vecors Oenei partu edita.
 Hæc me irretivit veſte furiali inſcium,
 Quæ lateri inbarens morſu lacerat viſcera,
 Urganſque graviter pulmonum haurit ſpiritus.
 Jam decolorem ſanguinem omnem exſorbuit:
 Sic corpus clade horribili abſumptum extabit.
 Ipſe illigatus peſte interimor textili.
 Hos non hoſtilis dextra, non terra edita
 Moles gigantum, non biſformato ¹⁰ impetu
 Centaurus iſtus corpori inſiſſit ¹¹ meo,
 Non Graia vis, non barbara ulla immanitas,
 Non ſæva terris gens relegata ultimis,
 Quas peragrans, undique omnem hinc foritatem expuli:
 Sed feminea ^a vi, feminea interimor manu.
 O nate, vere hoc nomen uſurpa patri,
 Nec me occidentem matris ſuperet caritas.
 Huc arripe ad me manibus abſtractam piis.
 Jam cernam, mene an illam potiorum putes.
 Perge, aude, nate, illacryma patris peſtibus:
 Miſerere. Gentes noſtras ſtebunt miſerias.

Heu ^b

⁹ O multa dictu] Qui hos verſus Accii eſſe, non Ciceronis putant, H. Stephanus, in Trachin. Sophoclis, & G. J. Voſſius, in Fragm. veter. Tragic. nihil aſſerunt, quo dictum confirmant; & eo reſelluntur, quod Cicero, ubi alienos deſcribit verſus, non ſolet niſi pauculos; & qui ad rem faciunt. Locum hunc totum expreſſit Ovidius, Met. IX. 165. & ſeq. Idem.
¹⁰ Biſformato impetu Centaurus.] Eadem

figura, quæ poetis familiaris, dixit Horatius crines Paridis aduſteos. Cicero ipſe: barbara immanitas, id eſt, barbarorum. Idem.

¹¹ Inſiſſit] Viſt. Man. Grut. inſiſit. Qui negavit Latium hoc eſſe, non meminerat huius Virgiliani, Æneid. IV. 689. Inſiſſit ſtridet ſub pectore vulnus. Idem.
 a Lamb. vir

Heu ^b virginalem me ore ploratum edere,
 Quem vidit nemo ulli ingemiſcentem malo!

IX. Sic feminata virtus afflicta occidit.

Accede, nate, aſſiſte, miſerandum aſpice
 Exiſceratum corpus lacerati patris.
 Videre cuncti: tuque Caſtrum ſator,
 Jace, obſecro, in me vim coruſcam fulminis.
 Nunc, nunc dolorum anxiferi torquent vertices:
 Nunc ſerpit ardor. O ante victrices manus,
 O pectora, o terga, o lacerorum tori!
 Veſtrone preſſu quondam Nemeæus leo
 Frendens efflavit graviter extremum halitum?
 Hæc dextra Lernam ^c terram, maſtata excetra,
 Placavit: hæc bicorporem aſſiſſit manum:
 Erymambiam hæc vaſtificant abjecit belluam:
 Hæc a Tartarea tenebrica abſtractum plaga
 Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:
 Hæc interemit torru multiplicabili
 Draconem, auriferam obrutu obſervantem arborem.
 Multa alia victrix noſtra luſtravit manus,
 Nec quiſquam e noſtris ſpolia cepit laudibus.

Poſſumusne nos contemnere dolorem, cum ipſum Herculem tam intoleranter dolere videamus?

X. Veniat Æſchylus, non poeta ſolum, ſed etiam Pythagoreus: ſic enim accepimus. Quo modo fert apud eum Prometheus dolorem, quem excipit ob furtum ¹² Lemnium,

Unde ignem ¹³ cluet mortalibus
 Clam diviſ doctum Prometheus
 Clepſiſſe dolo, pænaſque Jovi
 Fato expendiſſe ſupremo.

Has igitur pœnas pendens, affixus ad Caucaſum hæc dicit,
 Titanum ſoboles, ſocia noſtri ſanguinis,
 Generata celo, adſpice religatum aſperis

Vin-

^b Idem. originali more
^c Idem. Lernam, terra

¹² Furtum Lemnium] De quo Plato in Protogora.

¹³ Unde ignem] Videntur hi verſus expreſſi ex Prometheo Æſchylī, verſ. 7. 8. 9. Bæberius.

Vinctumque saxis, navem ut horrisono fero
 Noctem paventes timidi adnectunt navite.
 Saturnius me sic infixit Jupiter,
 Jovisque nomen Mulcibri adscivit manus.
 Hos ille cuneos fabrica crudeli inferens,
 Perrupit artus: qua miser solertia
 Transverberatus, castrum hoc furiarum incolo.
 Jam tertio me quoque funesto die,
 Tristi advolatu, aduncis lacerans unguibus
 Jovis satelles pastu dilaniar fero.
 Tum jecore opimo farta & satiata affatim
 Clangorem fundit vastum, & sublime advolans
 Pinnata¹⁴ cauda nostrum adulat sanguinem.
 Cum vero adesum inflatu renovatum est jecur,
 Tum rursus terros avida se ad pastus refert.
 Sic hunc custodem maestri cruciatus alo:
 Qui me perenni vivum fœdat miseria.
 Namque, ut videris, vinclis constrictus Jovis,
 Arcere nequeo divam volucrem a pectore.
 Sic me ipse viduus pestes excipio anxias,
 Amore mortis terminum anquirens mali.
 Sed longe a leto numine aspeller Jovis.
 Atque hæc verusta seclis glomerata horridis,
 Luctifica clades nostro infixæ est corpori:
 E quo liquata solis ardore excidunt
 Gutta, quæ saxa assidue instillant Caucaſi.

XI. Vix igitur posse videmur ita affectum non miserum dicere: & si hunc miserum, certe dolorem malum. AUD. Tu quidem adhuc meam causam agis. Sed hoc mox videro. Interea unde isti versus? Non enim agnosco. MAR. Dicam hercle. Etenim recte requiris. Videſne abundare me otio? AUD. Quid tum? MAR. Fuisti sæpe, credo, cum Athenis esses,

¹⁴ Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.] Lingua etiam adulat canes, vel adulantur, & ligendis volucribus, sanguinem non exprimit, sed sistunt. De corde & jecine Promethei quantum Jovis satelles die

ederat, inquit Hyginus, Fabul. 122. tantum nobis recreſcebat: eo necesse erat ſibi sanguinem; quod præſtabat aquila cum adolans pinnata cauda. Anon. Plura in hos ipſos verſus Turnebus, Adverſ. II. 9.

esses, in scholis philosophorum. AUD. Vero, ac libenter quidem. MAR. Animadvertebas igitur, est tum nemo erat admodum copiosus, verumtamen versus ab his admisceri orationi. AUD. Ac multos quidem a Dionysio Stoico. MAR. Probe dicis. Sed is quasi dictata, nullo delectu, nulla elegantia. Philo noster & proprium¹⁵ numerum, & lecta poemata, & loco adungebat. Itaque postquam adamavi hanc quasi fenilem declamationem, studiose equidem utor nostris poetis¹⁶. Sed, sicubi illi defecerunt, verti ipse multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc genere disputationis careret Latina oratio.

Sed videſne, poetæ quid mali afferant? Lamentantes inducunt fortissimos viros: molliunt animos nostros: ita sunt deinde dulces, ut non legantur modo, sed etiam ediscantur. Sic ad malam domesticam disciplinam vitamque umbratilem & delicatam cum acceſſerunt etiam poetæ, nervos omnis virtutis elidunt. Recte igitur a Platone educuntur ex ea civitate, quam finxit ille, cum mores optimos & optimum reipublicæ statum exquireret. At vero nos, docti scilicet a Græcia, hæc & a pueritia legimus, & discimus: hanc eruditionem liberalem & doctrinam putamus.

XII. Sed quid poetis irascimur? Virtutis magistri philosophi inventi sunt, qui summum malum dolorem dicerent. At

¹⁵ Et proprium numerum] Has voces Dederit; nullum adhibebat delectum, nullam elegantiam aspergebat. Philo adungebat verbis & versibus proprium numerum; seligebat poemata, e quibus versus exciperet, & excerptos collocabat eleganter loco idoneo. Dionysius non adungebat proprium numerum, quoniam quasi dictata reddebat. Anonym.

¹⁶ Noſtris poetis] Victorius & Gruterus sic legunt, ac distinguunt, noſtris poetis, sed sicubi illi defecerunt. Verti enim multa &c. Ut hoc voluerit Cicero; ut se studiose quidem Latinis poetis; sed tunc tantum, cum e Græcis nihil suppetit. Multa enim a se verſa esse de Græcis, quæ ornandæ adhibeat Latinæ orationi. Pro ea quam recipimus lectione ſtant Manutius & Lambinus, ex qua elicitur ſenſus item commodus, & apertus. Olivetus.

tu adolescens, cum id tibi paulo ante dixisses videri, rogatus a me, etiamne majus quam dedecus, verbo de sententia destitisti. Rogo hoc idem Epicurum: majus dicet esse malum, mediocrem dolorem, quam maximum dedecus. In ipso enim dedecore mali nihil esse, nisi sequantur dolores. Quis igitur Epicurum sequitur dolor, cum hoc ipsum dicit, summum malum esse dolorem, quo dedecus majus a philosopho nullum exspecto? Quare satis mihi dedisti, cum respondisti, majus tibi videri malum, dedecus, quam dolorem. Hoc ipsum enim si tenebis, intelliges, quam sit obfistendum dolori. Nec tam quarendum est, dolor malumne sit, quam firmandus animus ad dolorem ferendum.

Concludunt ratiunculis Stoici, cur non sit malum: quasi de verbo, non de re laboretur. Quid me decipis, Zeno? Nam cum id, quod mihi horribile videtur, tu omnino malum esse negas, capior¹⁷, & scire cupio, quo modo id, quod ego miserrimum existimem, ne malum quidem sit. Nihil est, inquit, malum, nisi quod turpe atque vitiosum est. Ad ineptias redis. Illud enim, quod me angebat, non eximis. Scio dolorem non esse nequitiam: desine id me docere: hoc doce, doleam, necne doleam, nihil interesse. Nunquam quidquam, inquit, ad beate quidem vivendum, quod est in una virtute positum: sed est tamen rejiciendum. Cur? Asperum est, contra naturam, difficile perpesu, triste, durum.

XIII. Hæc est copia verborum, quod omnes uno verbo malum appellamus, id tot modis posse dicere. Desinis tu mihi, non tollis dolorem, cum dicis asperum, contra naturam, vix quod ferri tolerarique possit: nec mentiris: sed re succumbere non oportebat, verbis gloriantem, dum nihil bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe. Oportare hoc quidem est, non docere. Illud & melius, & verius: omnia, quæ natura adspernatur, in malis esse; quæ adsciscat, in bonis. Hoc posito, & verborum concertatione sublata, tantum tamen excelleret illud, quod recte amplexantur isti, quod

¹⁷ Capior.] Hic agit Cicero partes hominis, qui amet persuaderi sibi, in dolore malum non esse. Itaque capior perinde valet ac inescor. Passeratius.

quod honestum, quod rectum, quod decorum appellamus, quod idem interdum virtutis nomine amplectimur, ut omnia præterea, quæ bona corporis & fortunæ putantur, perexigua & minuta videantur: ne malum quidem ullum, nec, si in unum locum collata sunt omnia, cum turpitudinis malo comparanda.

Quare, si, ut initio concessisti, turpitudine pejus est quam dolor: nihil est plane dolor. Nam dum tibi turpe nec dignum viro videbitur, gemere, ejulare, lamentari, frangi, debilitari, dolere, tum honestas, tum dignitas, tum decus aderit: tuque in ea intueberis, te continebis: cedet profecto virtuti dolor, & animi inductione languescet. Aut enim nulla virtus est, aut contemnendus omnis dolor. Prudentiamne vis esse, sine qua ne intelligi quidem ulla virtus potest? Quid ergo ea? Patieturne te quidquam facere nihil¹⁸ proficientem & laborantem? An temperantia sinet te immoderate facere quidquam? An coli justitia poterit ab homine propter vim doloris enuntiantem commissa, prodente conscios, multa officia relinquente? Quid? fortitudini comitibusque ejus, magnitudini animi, gravitati, patientiæ, rerum humanarum despicientiæ, quo modo respondebis? Afflictusne, & jacens, & lamentabili voce deplorans, audies, O virum fortem! Te vero ita affectum, ne virum quidem dixerit quisquam. Amittenda igitur fortitudo est, aut sepeliendus dolor.

XIV. Ecquid scis igitur, si quid de Corinthiis tuis amiferis, posse habere te reliquam supellectilem salvam: virtutem autem si unam amiferis: etsi amitti non potest virtus: sed si unam confessus fueris te non habere, nullam te esse habiturum? Num igitur fortem virum, num magno animo, num patientem, num gravem, num humana contemnentem¹⁹ potes

Tom. II.

A a a

tes

¹⁸ Nihil proficientem, & laborantem?] In nepra sane oratio, ut nihil supra. Omnino dicendum erat, mutato ordine, Patieturne te quidquam facere, laborantem, & nihil proficientem? Hoc quidem ferri posset, ut illud Tusc. I. 5.

¹⁹ Sudaus... neque proficit hilum. Verum, cum omnia exemplaria hunc verborum ordinem servent, pro certo habeo vocabulum excidisse, & reponendum, Nihil

proficientem, & frustra laborantem. Quod & jam video Lambium occupavisse; sed ejus conjectura ne mentionem quidem facere dignatus est Gebhardus. Bentleius.

¹⁹ Potes dicere] Varias lectiones textui subjunximus. At novam, eamque ingeniosam proponit conjecturam eruditus Bentleius: num humana contemnentem potes te dicere? aut Philoterans illum; a te enim male discedere.